

З УКРАЇНСЬКОЇ ОЙКОНІМІЇ КИЇВЩИНИ: ЕТИМОЛОГІЧНІ КОМЕНТАРІ. II*

У запропонованій статті продовжено вивчення ойконімів Київської області – одного з найдавніших теренів в історії слов'янства. Дослідження проводилося із врахуванням історико-етимологічного аспекту, що дозволяє простежити формування проаналізованих назв від найдавніших відомих фіксацій до сьогодення, зупинитися на динаміці перейменувань. Описані словотвірні моделі, фонетичні зміни, яких зазнали ойконіми в часі, а також їхнє ареальне поширення мають важливе значення для лінгвістичних висновків щодо особливостей становлення місцевого ойконімікону – складової ланки давньої слов'янської культури.

Ключові слова: ойконім, апелятив, антропонім, етимологія.

Ольга Карпенко. ИЗ УКРАИНСКОЙ ОЙКОНИМИИ КИЕВЩИНЫ: ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЕ КОММЕНТАРИИ. II

В предлагаемой статье продолжается изучение ойконимов Киевской области – одного из древнейших регионов в истории славянства. Исследование проводилось с учетом историко-этимологического аспекта, что позволяет проследить формирование проанализированных названий от древнейших известных фиксаций до сегодняшнего дня, остановиться на динамике переименований. Описанные словообразовательные модели, фонетические изменения, наслывшиеся на ойконимы со временем, а также их ареальное распространение важны для лингвистических выводов относительно особенностей становления местного ойконимикона – составного звена древней славянской культуры.

Ключевые слова: ойконим, апеллятив, антропоним, этимология.

Olga Karpenko. FROM THE UKRAINIAN OIKONOMIA OF KYIV REGION: ETYMOLOGICAL COMMENTS. II

The proposed article continues the study of oikonyms of Kiev region – one of the oldest territories in the history of the Slavs. The study is taking into account the historical etymological aspect, which allows us to trace the formation of analyzed names from the oldest known registration to nowadays, to focus on the dynamics of renamings. Described word formation models, phonetic changes undergone in time, as well as their areal distribution, are important for linguistic insights concerning the peculiarities of the formation of local oikonyms, which are an important component of the ancient Slavic culture.

Keywords: oikonym, appellative, anthroponym, etymology.

Незважаючи на досить ранню появу слов'ян (II–III ст. до н. е.) на території сучасної Київщини, говорити про початок формування прадавнього ойконімікона через відсутність пам'яток дописемного періоду – справа безперспективна. Можна, хіба що, з огляду на археологічні розкопки з епохи бронзи та раннього заліза, пізніших культур, вважати, що давні осілі землеробці-слов'яни та ремісники мали свої поселення, назви яких пішли в небуття. Фіксація найдавніших ойконімів, пов'язана з появою писемних джерел, насамперед літописів, значно пізніша і співвідносна з утворенням Київської Русі. В той же час хиткість визначення літописних ойконімів також очевидна, адже вони могли бути успадковані від дописемного періоду й продовжувати своє існування у Київську добу. Брак оригінальних літописних джерел і грамот дається взнаки й надалі, що утруднює хронологію значної кількості назв.

У запропонованому історико-етимологічному дослідженні назв населених пунктів Київської області спочатку звертаємося до найраніше засвідчених варіантів із метою простежити всі їхні еволюційні зміни.

* Продовження. Початок див.: Карпенко О. П. З Української ойконімії Київщини: Етимологічні коментарі / О. П. Карпенко // Записки з ономастики: Зб. наук. праць. – Одеса: Астропринт, 2015. – Вип. 18. – С. 273–285.

Блиставиця – с. Бородяньського р-ну. Засвідчується з початку XVII ст.: «sieliszczca *Błystawicy*», 1606 р. [53, XXI, s. 527], «z sióła *Blistawice*», 1631 р. [2, VII/1, с. 389], *Blistawica*, 1715 р. [31, с. 94].

Очевидно, утворення із суфіксом *-иця* від ад'єктива **блиставий* «сл. **blistavъ* (**blistati*) [39, 2, с. 118]. Для української мови зазвичай властивий прикметник *бліскавий* 'блискучий, виблискуючий' [27, 1, с. 74], але пор. с.-х. *блістав*, *блістав* 'блискучий', 'світлий' [23, 1, с. 653–654]. Щодо реальності існування останньої форми в Україні знаходимо підтвердження в гідронімії та суміжній ойконімії, пор. рр. *Блистова* – 1. пр. Лоски п. Десни л. Дніпра; с. *Блистова* Новгород-Сіверськ. р-ну Чернігівськ. обл.; 2. пр. Мени п. Десни л. Дніпра; с. *Блистова* Менськ. р-ну Чернігівськ. обл. [28, с. 58]. Отже, наявний фактичний матеріал дозволяє відновити прикметник **блиставий* для історичної української лексики.

Мотиви номінації цілком очевидні для гідронімів *Блистова* у Чернігівській обл. Субстантивований прикметник *блистова*, найімовірніше, вказував на 'блискучі, світлі води' гідрооб'єктів. Київський ойконім *Блиставиця*, який знаходиться на р. Протві, відзначався красивим місцезнаходженням, зразково облаштованим господарством [25, с. 87].

Вахівка – с. Вишгородського р-ну, яке вважається пізнім за часом виникнення. Його появу пов'язують із 1813 р., коли на березі Здвижу розпочалося будівництво чавуноливарного заводу [9, с. 313], проте в історичних джерелах воно відоме вже з початку XVII ст.: «z dzierzawy wsi *Wachowa*», 1624 р. [53, XXI, s. 368], *Vachowka*, 1715 р. [31, с. 93], *Wachowka*, 1765 р. [2, V/2, вып. 1, с. 203].

В основі найменування – антропонім *Вах* (~ *Вах* – народна форма імен *Вахх*, *Варфоломій* (через *Вахромій*), *Вахтисій* [30, с. 74] або **Вах* від *Іван* [32, с. 144], оформлений присвійним суфіксом *-ов*. З подальшим вирівнюванням фіналі відповідно до похідних на *-ов-ка*. Варіант *Vachowka* – фонетичний, зі зміною приголосного *W-* > *V-*.

Велика Снітинка – с. Фастівського р-ну. Дату заснування поселення не встановлено. Відомо, що *Снятинка* (*Snalinka*) згадується 1594 р. Еріхом Лясотою як невелике місто римсько-католицького єпископа Йосипа Верещинського [24, с. 15], *Sniatynki*, 1600 р. [53, XXI, s. 39], «do ... wsi *Snietynka*», 1624 р. [53, XXI, s. 374], «съ села *Снятина*», 1631 р. [16, II, с. 175], «do wsi *Snitynki Wielkiej*», 1747 р. [2, III/3, с. 391]. Документальних свідчень про заснування *Снятинки* Йосипом Верещинським бракує.

За твердженням Л. І. Похилевича відомо, що ще до латинських єпископів, селом володів С. Палій, який, власне, й перейменував його. До того воно називалося *Масани* й належало роду Аксаків [25, с. 385]. Ця інформація також не достовірна: С. Палій не міг бути власником *Снятинки* й перейменувати її, оскільки він 1640 р. народження, а назва поселення, за Еріхом Лясотою, згадується 1594 р. Назва *Масани* в історичних джерелах трапляється ще в першій половині XVIII ст., а до того співіснує зі *Снятин(ка)*: «dziedzicem wsi *Masan*», 1607 р. [53, XXI, s. 92], «z ... sióła *Massanów*», 1631 р. [2, VII/1, с. 403], *Masany*, 1734 р. [31, с. 289].

За умови первісної назви *Масани*, в її основі – антропонім *Масан* у мн., пор. укр. прізвище 1896 р. *Масан* – с. Закутинці Козятинськ. р-ну Вінницьк. обл. [15], сучасне *Масан* [21, 1, с. 661], пол. *Masan* [52, VI, s. 224], хорв. *Masan*, *Massan* [48, s. 404–405]. Прізвище *Масан* пов'язують з ім'ям *Масан* – народна форма від *Амас*, *Амаве*, *Єтимасій*, *Моїсей* [30, с. 195], пол. *Masan* К. Римут вважає східнослов'янським запозиченням [50, II, с. 73].

Сучасна складена назва *Велика Снітинка* – це пізнє утворення, яке існує з XVIII ст., означення *Велика* постало для розрізнення із с. *Мала Снітинка*, уперше засвідченим під 1747 р. «z traktu *Snityńskiego Malej Snitynki*» [2, III/3, с. 391]. Що ж стосується походження ойконіма *Sniatynki* (вар. *Sniatyn*, *Snietynka*), то різнобій варіантів утруднює його пояснення. Відомо, що нп *Велика Снітинка* та *Мала Снітинка* знаходилися при р. *Снітка* п. Унави п. Ірпеня п. Дніпра [28, с. 514]. Гідронім *Снітка* згадує під 1882 р. І. П. Новицький [34, II, с. 748]. В інших джерелах він не фіксується; Л. І. Похилевич згадує *Снетинку* «при безымянном ручье» [25, с. 385]. Відсутність давніх варіантів гідроніма – *Снетка* або *Снятка* – залишає під питанням можливість відгідронімної трансонімізації ойконіма. Разом із тим, оскільки р. *Снітка* (*Снітка*) задокументована, шлях до її етимологізації відкриває апелюючи лексика, пор. укр. діал. *снідка* 'тюлька' [18, с. 31] – фонетичний варіант (із дзвінким приголосним *-д-*) < *снітка*, пор., наприклад, блр. діал. *снітка* 'якась риба' [40, 12, с. 240] < дв.-руськ. *снѣтъ* 'риба *Osmerus*

eperlanus' [36, III, с. 698], пор. ще рос. діал. снетокъ, *сниткі* або *снѣтокъ*, *снятокъ* 'рибка мальок, *Osmerus eperlanus*' [7, IV, с. 683]. З цього приводу згадаємо гідронім *Снятинка* – потік, пр. Бару л. Тисьмениці п. Бистриці-Тисьменицької п. Дністра та нп *Снятинка* в Дрогобицьк. р-ні Львівск. обл. [26, с. 514], сюди ж потік *Снятинський* у смт Кути Косівськ. р-ну Івано-Франківськ. обл. [26, с. 514]. Існує версія про спорідненість наведених назв із ойконімом *Снятин* Івано-Франківськ. обл. < антропоніма **Снята*, оформленого за допомогою присвійного суфікса *-ин* [42, с. 289–290]. Утім, тут насторожує кілька моментів. По-перше, потік *Снятинка* відомий ще як *Снітинський* потік пр. *Снятинки* [28, с. 514], по-друге, акцентна характеристика потоку *Снятинського* на Івано-Франківщині викликає сумнів щодо його зв'язку з ойконімом *Снятин* (варто було б чекати *Снятин(ка)*).

Найдавніші варіанти ойконіма *Sniatynki / Sniatynka, Snietynka, Sniatyn* можна вважати суфіксальними похідними від згаданого вище гідроніма *Снітка*. Формально *Снетинку* (фонетична форма *Снятинка*) допустимо співвідносити з апелятивом *снетинка* (*снятинка* у мн.), пор. рос. діал. *снетінка* 'риба сниток' [26; 39, с. 109]. Отже, семантична характеристика ойконіма також вказувала на розвиток рибальського промислу корюшкових риб. У цьому ряду осторонь залишається дещо пізніша форма *Sniatyn* < **Sniata* + *-yn*, яка, можливо, зазнала модифікації.

Визначення семантики ойконімів з основою *Сніт-* ускладнено в зв'язку з нез'ясованою етимологією вихідного етимона. Не приймаючи запозичення зі шв. діал. *stint* 'дрібна марена' з огляду на фонетичні труднощі, М. Фасмер уважав припустимим розглядати дв.-руськ. форму **статъ* як запозичення із якогось сканд. джерела й далі переходом в **снатъ* аналогічно дв.-руськ. *Къснатинъ = Константин* [36, III, с. 698]. Крім того, дається взнаки збіг різних за походженням апелятивів, пор., наприклад, укр. *снитка, снітка, снит* 'яглиця звичайна, *Aegorodium podagraria* L.' < псл. *snęть (snęть) / sniть* 'стебло, стовбур' [8, 5, с. 333].

Горностаїпіль – с. Іванківського р-ну. Вважається, що перша документальна згадка про *Горностаїпіль* датується 1493 р. [9, с. 717]. Звернення до першоджерела, Литовської метрики 1910 р., засвідчило, що у вказаному документі великий князь литовський Олександр підтвердив належність овруцькому намісникові *Горностаю* Романовичу господарства *Дитятковича* на Київщині, пожалуваного йому ще за короля Казимира: «его милость далъ ему въ Киевскомъ повете человека, на имя *Дитятковича*» [11, с. 148]. Це господарство сплачувало *Горностаю* великий податок, проте в цій жалуваній грамоті ніде не згадується ойконім *Горностаїпіль*. *Горностаї* Романович був відомою особою на Поліссі. Його прізвище (прізвисько) й раніше потрапляло до офіційних документів, пор. «Наместьникоу вроуцькому пану *го(р)ностаю* романовичоу», 1489 р. [29, 1, с. 251]. Що ж до його маєтностей на півночі Київщині, документально зафіксованим залишається лише господарство *Дитятковича*. Літопис під 1502 р. сповіщає про загибель *Горностаю* на Уші в битві з татарами: «Tatarowe naszymi pobili, tohda u kniazia Hryhorja Hlinskoho u *Hornostaia ubili*» [19, XVII, с. 565], а місцевість, де було поховано *Горностаю*, названо *Горностаїполем* [25, с. 129]. Нащадки *Горностаю* продовжували отримувати данину від *Дитятковича*. Спираючися на документи з архіву *Горностаїв* відомо, що лише в 1567 р. «Rochtycze i Ditiatki wraz z *Hornostajpolem, ledwie jak widzieliśmy założonym*» [51, III, s. 128]. Однак незабаром поселення було спустошено татарами. Незначне повернення людності не сприяло помітному його відновленню. Швидке зростання поселення припадає лише на початок наступного століття, коли зусиллями київського стольника Вацлава Вельгорського *Горностаїпіль* стає містечком [там само]: «do dóbr nowo osadzonego miasta *Hornostajpola*», 1613 р. [53, XXI, s. 191]. Історичні документи свідчать, що до утворення м-ка, ґрунт *Горностаїпіль* неодноразово змінював власників, більше того осадні мали різні найменування: «do nowo założonej osady dawniej *Szychowa* potem *Hornostajpola* zw.; 1624 р. [53, XXI, s. 344–345].

Таким чином, ойконім *Горностаїпіль*, найімовірніше, утворений від назви місцевості в межиріччі Уші й Тетерева в пам'ять про загиблого тут овруцького намісника *Горностаю* Романовича. Це складене утворення, в якому препозитивна частина мотивована особовою назвою *Горностаї*, пор. ст.-укр. XV ст., пан *Горностаї* Романовичь – Вільна, 1493 р. [29, 1, с. 251], постпозиційна – географічним терміном *поле*.

Назва *Szuchowa*, найімовірніше, виникла в XVI ст., можливо, в період активної зміни власників. В основі найменування – антропонім *Шихов*, пор. Андрей *Шиховъ* – московський боярин, 1472 р., Оедко Савостинъ сынъ *Шиховъ* – смоленський стрілець, 1610 р. [33, с. 843].

Гайшин – с. Переяслав-Хмельницького р-ну. Відоме з поч. XVIII ст.: «подъ баштою *Гайшинскою*», 1703 р. [13, с. 210], *Гайшинъ*, 1729–1731 рр. [14, с. 38], *Гайшинъ*, 1799–1801 рр. [17, с. 154]. Пошуки в основі ойконіма тюркського імені або прізвища *Гайша*, пов'язаного з *Айша́*, як і спроба співвіднесення його з білоруськими антропонімами *Борейша*, *Корейша* [4, с. 46], видається недостатньо обґрунтованою фонетично та словотвірно.

Ойконім *Гайшин* мотивований прізвищем (прізвиськом) *Гайша* + присвійний суф. *-ин*, пор. ст.-укр. Роман *Гайша*, 1649 р. [22, с. 33], сучасне укр. прізвище *Гайша* [6, с. 28], блр. **Гаўша* < *Гаўшын* [3, с. 106], пол. *Hajsz* [52, III, s. 411]. Антропонім *Гайша* із первісного **Голиша*, безперечно, слов'янський за походженням, він засвідчує перехід плавного *л* > *ј* (солодкозвучна форма) та реалізацію вихідного *-ьл-* > *-ал* [детальніше про інші фонетичні варіанти антропоніма *Голиша* (*Говиша*) та семантичну мотивацію див.: 38, с. 103–107]. Щодо аналогів пор. блр. *Гайшин* – ойконім у Славгородському р-ні Могильовської обл. [20; 48].

Гатне – с. Києво-Святошинського р-ну. Фіксується з XV ст. [9, с. 401]. Пізніші згадки: «на село *Гатное*», 1500 р. [1, I, с. 202], «въ *Гатномъ*», 1628 р. [16, I, с. 217].

Назва постала в результаті онімізації та субстантивзації відносного прикметника *гатний* (*-е*) від іменника *гать*, пор. укр. *гатний* ‘гребельний’ [41, с. 137], рос. діал. *гáтный* = *гачёный* ‘огорожений від води (про дорогу, місце для побудови)’ [26, 6, с. 153–154]. Щодо аналогів пор. *Гатное* – ойконіми у Мінськ. губ. та Сувальськ. губ., *Гатна-Деражня* – ойконім у Подільськ. губ., *Гатная Слобода* – ойконім у Могильовськ. губ. [49, II/2, с. 325].

Любарці – с. Бориспільського р-ну. Відоме як: *Любаровъ* [10, с. 257]; *Lubarow*, 1622 р. [5, I, с. 30], «Селомъ *Любарцями*», 1729–1731 рр. [14, с. 6], *Любарцы*, 1799–1801 рр. [17, с. 154].

Якщо первісна форма автентична, то *Любаровъ* – звичайний посесив на *-овъ* від особового імені *Любаръ*, пор. рос. народне ім'я *Любар* < *Любим* [30, с. 179]. У такому разі варіант *Любарці* – вторинний, модифікований, сприймається як похідне утворення від катойконіма *любарці* букв. ‘переселенці з *Любара*’, пор., наприклад, смт *Любар* у Любарському р-ні Житомирської обл.

Мокрець – с. Броварського р-ну. Ще донедавна першою історичною фіксацією поселення вважали 1636 р. [9, с. 244], проте джерела дозволяють уточнити його появу: *Mokrec*, 1628 р. [2, VII/1, с. 343], пор. далі: «з селсем *Мокрицемъ*»; «з селцомъ *Мокрицемъ*, 1689 р. [35, с. 157]. Броварський *Мокрець* не поодинокий на Київщині, пор. ≈ 1458 р. – назва села у Київській землі (б.м.н.) [29, 1, с. 607], в історичних документах 1640 р. під назвою *Мокрець* згадується [9, с. 314] сучасний ойконім *Любимівка* Вишгородського р-ну. Аналогічні назви поселень засвідчуються на інших слов'янських теренах, пор. чes. *Mokřec* у Седльчан [44, VI, s. 1021], *Mokrac* у Боснії та Герцеговині [47, s. 297].

Слов'янські мови зберігають географічний апелятив *мокрець* < псл. **токръсь* [39, 19, с. 147], який дозволяє визначити семантичну мотивацію пропріальних одиниць як ‘щось вологе, вогке; місце, заросле рослинами, які ростуть на мокрих ґрунтах’, пор. укр. діал. *мокрéць* ‘злегка заболочена низовина’ [37, с. 135], ‘мокре місце між двома узгір'ями’ [12, с. 237], рос. діал. *мокрéц* ‘рослина *Gratiola officinalis* L., авран лікарський’, ‘рослина *Melampyrum pratense* L., перестріч лучний’, ‘рослина *Amarantus retroflexus* L., щириця запрокинута’, ‘рослина *Polygonum tomentosum* Schrank.; гірчак шорсткий’, ‘рослина *Stellaria media* Сур., сім. гвоздикових; зірчатка середня, мокриця’ [26, 18, с. 208], блр. діал. *макрэц* ‘плантація трави мокриця *Stellaria media*, зірчаник’ [43, с. 418]. Засвідчена апелятивна семантика властива не лише для розглянутих ойконімів, вона ідеальна для гідрооснов, пор., *Мокрець* р. у бас. Дунаю [28, с. 371], пол. *Mokrzec* – рр. у бас. Вісли та Одери [46, s. 14; 45, s. 60, 85] тощо.

Представлений фактичний матеріал дозволяє скласти фрагментарне уявлення про хронологічно різноплановий ойконімікон Київщини, динаміку його становлення, фонетичні процеси, які впливали на формування окремих назв. Етимологія більшості назв повертає втрачені резерви лексичного складу мови, розширює уявлення про стародавній антропонімікон.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археграфическою комиссиею. – СПб.: 1846. – Т. I. – 419 с.
2. Архив Юго-Западной России, изд. Временною комиссиею для разбора древних актов [...]. – К.: Тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1895–1914. – Ч. I–VIII.
3. Бірыла М.В. Беларуска антрапанімія. 2: Прозвішчы, утвораныя ад апелятыўнай лексікі / М. В. Бірыла. – Мінск: Навука і тэхніка, 1969. – 508 с.
4. Брахов В. М. Про місцеві назви Переяслав-Хмельницького району на Київщині / В. М. Брахов. – Мовознавство: Наукові записки. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – Т. XIV. – С. 40–51.
5. Воссоединение Украины с Россией; Документы и материалы: В 3-х т. – М.: Изд-во АН СССР, 1953. – Т. I. – 587 с.
6. Горпинич В. О., Бабій Ю. Б. Прізвища Середньої Наддніпрянщини (Словник) / В. О. Горпинич, Ю. Б. Бабій. – Дніпропетровськ, «Пороги», 2004. – 140 с.
7. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль. – М.: Русский язык, 1982. – Т. IV. – 683 с.
8. Етимологічний словник української мови. В 7 т. / За ред. О. С. Мельничука. – К.: Наук. думка, 2006. – Т. 5. – 703 с.
9. Історія міст і сіл Української РСР: Київська область / Гол. ред. колегія: Тронько П. Т. (голова Головн. редкол.), Бажан М. П., Білогуров М. К. та ін. – К.: Гол. ред. УРЕ АН УРСР, 1971. – 791 с.
10. Левобережная Украина в XV–XVII ст. Очерк колонизации // Киевская старина, 1896. – Т. LIII. – С. 249–267.
11. Литовская метрика. Отд. I. Т. I // Русская историческая библиотека. – СПб., 1910. – Т. 27. – 872. 150 с.
12. Марусенко Т. А. Материалы к словарю украинских географических апеллятивов (названия рельефов) / Т. А. Марусенко // Полесье (Лингвистика. Археология. Топонимика) / Отв. ред.: В. В. Мартынов, Н. И. Толстой. – М.: Наука, 1968. – С. 206–255.
13. Мотыжинский архив: Акты Переяславского полка XVII–XVIII в. / Изд. Андрея и Александра Савицких. – К., 1890. – 223 с.
14. Мякотин В. Генеральное следствие о маетностях Переяславского полка (1729–1731 г.) / В. Мякотин. – Харьков, 1896. – 200 с.
15. Ономастична картотека Інституту української мови НАН України.
16. Описание документов архива западнорусских униатских митрополитов / Сост. С. Г. Рункевич. – СПб., 1897. – Т. I. 1470–1700. – 502 с.; 1907. – Т. II. 1701–1831. – 1632 с.
17. Описи Лівобережної України кінця XVIII–початку XIX ст. / Сост. Т. Б. Ананьєва; відп. ред. П. С. Сохань. – К.: Наук. думка, 1997. – 324 с.
18. Паламарчук Л. С. Словник специфічної лексики говірки с. Мусіївки (Вчорайшинського району, Житомирської обл.) / Л. С. Паламарчук // Лексикографічний бюлетень / Гол. ред. В. С. Ільїн. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – Вип. VI. – С. 22–35.
19. Полное собрание русских летописей, изданное по высочайшему повелению императорскою Археграфическою комиссиею. – СПб., 1907. – Т. XVII. Западнорусские летописи. – XIV, 650 с.
20. Рапановіч Я. Н. Слоўнік назваў населеных пунктаў Магілёўскай вобласці / Я. Н. Рапановіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983. – 240 с.
21. Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ / Ю. К. Редько. – Львів: ТОВ «Простір-М», 2007. – Т. 1. – 721 с.
22. Реєстр Війська Запорозького 1649 року: Транслітерація тексту / Підгот. до друку: О. В. Тодійчук (гол. упоряд.), В. В. Страшко, Р. І. Осташ та ін. – К.: Наук. думка, 1995. – 352 с.
23. Речник српскохрватског књижевног и народног језика. – Београд: Ин-т за српскохрватски језик, 1962. – Кн. 1. – 800 с.
24. Сборник материалов для исторической топографии Киева и его окрестностей. – К., 1874. – Отд. II. – С. 1–174.
25. Сказания о населенных местностях Киевской губернии или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся / Собрал Лаврентий Иванович Похилевич. – Біла Церква: Вид. О. В. Пшонківський, 2005. – 560 с.
26. Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф. П. Филина и Ф. П. Сороколетова. – М.; Л.; С.-Петербург, Наука, 1965. – Вып. I.
27. Словарь української мови / Упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. – К., 1907–1909. – Т. 1–4.
28. Словник гідронімів України / Уклад.: І. М. Железняк, А. П. Корепанова, Л. Т. Масенко та ін.; ред. колегія: А. П. Непокупний, О. С. Стрижак (заст. голови), К. К. Цілуйко (голова). – К.: Наук. думка, 1979. – 780 с.

29. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / Ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. – К.: Наук. думка, 1977–1978. – Т. 1–2.
30. Суперанская А. В. Словарь народных форм русских имен / А. В. Суперанская. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 367 с.
31. Тарифи подимного податку, сеймикові лауди і люстрації Київського воєводства першої половини XVIII століття / Укл. Конрад Жеменецький при співпр. Євгена Чернецького, Пшемислава Юзвікевича і Віолети Шимчик. – Біла Церква, Вид. О. Пшонківський, 2014. – 412 с.
32. Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк; відп. ред. І. М. Железняк. – К.: «Довіра», 2005. – 509 с.
33. Тупиков Н. М. Словарь древнерусских личных собственных имен / Н. М. Тупиков. – СПб., 1903. – 857 с.
34. Указатель к изданиям временной комиссии для разбора древних актов, утвержденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе: Имена географические / Сост. И. П. Новицкий. – К., 1882. – Т. II. – 832 с.
35. Універсали Івана Мазепи. 1687–1709 / Упоряд. І. Бутич. – К.; Львів: 2002. – 229 с.
36. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / М. Фасмер / Перевод с нем. и дополнения чл.-корр. АН СССР О. Н. Трубачева. Изд. второе, стереотипное. – М.: Прогресс, 1987. – Т. III. – 831 с.
37. Черепанова Е. А. Народная географическая терминология Черниговско-Сумского Полесья / Е. А. Черепанова. – Сумы, 1984. – 274 с.
38. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. / В. П. Шульгач. – К., 2016. – Ч. III. – 472 с.
39. Этимологический словарь славянских языков: Праслав. лексич. фонд / Под ред. О. Н. Трубачева. – М.: Наука, 1974. – Вып. 1.
40. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / Гал. рэд. Г. А. Цыхун. – Мінск: Беларуская навука, 2008. – Т. 12. – 366 с.
41. Яворницький Д. І. Словник української мови / Д. І. Яворницький. – Катеринослав: Видання в-ва «Слово», 1920. – Т. I. – 410 с.
42. Яцій В. О. Ойконімія Івано-Франківської області: Історико-етимологічний словник / В. О. Яцій. – К.: Наук. думка, 2015. – 388 с.
43. Яшкін І. Я. Слоўнік беларускіх мясцовых геаграфічных тэрмінаў: Тапаграфія. Гідралогія / І. Я. Яшкін. – Мінск: Беларуская навука, 2005. – 808 с.
44. Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický / Sest. Fr. Št. Kott. – V Praze, 1878–1893. – D. I–VII.
45. Hydronimia Odry: Wykaz nazw w układzie hydrograficznym / Praca zespołowa pod red. H. Birka. – Opole: Instytut Śląski, 1983. – 350 s.
46. Hydronimia Wysły. Cz. 1: Wykaz nazw w układzie hydrograficznym / Pod red. P. Zwolińskiego. – Wrocław etc.: PAN, 1965. – 470 s.
47. Imenik mesta: Pregled svih mesta i opština, narodnih odbora srezova i pošta u Jugoslaviji. – Beograd: Izdanje «Službenog lista FNRJ», 1956. – 499 s.
48. Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske. – Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatska, 1976. – 772 s.
49. Russisches geographisches Namenbuch / Berg. von M. Vasmer. – Wiesbaden: 1962–1980. – Bd I–X.
50. Rymut K. Nazwiska polaków: Słownik historyczno-etymologiczny / K. Rymut. – Kraków: Wyd-wo Instytutu Języka Polskiego PAN, 1999–2001. – T I–II.
51. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod red. F. Sulimierskiego. – Warszawa: Nowy Świat, 1882. – T. III. – 960 s.
52. Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych / Wydał K. Rymut. – Kraków, 1992–1994. – T. I–X.
53. Źródła dziejowe. – Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1894.– T. XXI. – 654 s.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2017 р.